

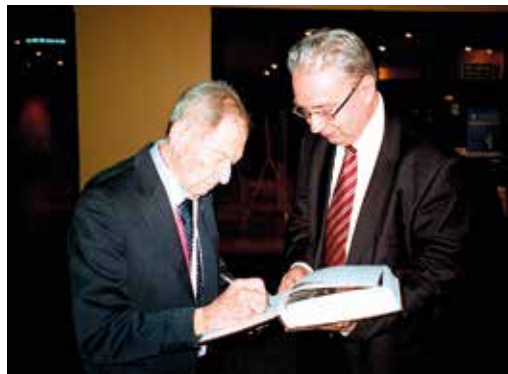
Hilary Koprowski (1916–2013)

Przed kilkoma miesiącami dotarła do nas wiadomość o śmierci profesora Hilarego Koprowskiego, jednego z najbardziej znanych w świecie polskich lekarzy, zapisanego w historii medycyny jako twórca szczepionki przeciwko nagminnemu porażeniu dziecięcemu (*poliomyelitis*), czyli chorobie Heinego i Mediny.

Hilary Koprowski urodził się 5 grudnia 1916 r. w Warszawie. W rodzinnym mieście dorastał i zdobywał pierwsze etapy wykształcenia. Już jako pięcioletni chłopiec grał na fortepianie, a od 12. roku życia uczył się w Warszawskim Konserwatorium Muzycznym. Ukończył XI Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Reja w Warszawie, a po maturze studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskując dyplom lekarza. Jako student ożenił się z koleżanką ze studiów lekarskich – Ireną Grasberg. Ślub wzięli w czerwcu 1938 r. W 1939 r. Hilary Koprowski wyjechał do Rzymu, aby kontynuować studia muzyczne w Akademii Św. Cecylii w Rzymie. Tam zastał go wybuch wojny. Żona wobec groźby wybuchu wojny też opuściła kraj i wyjechała do Anglii, a następnie do Francji. W Paryżu w 1940 r. przyszedł na świat ich starszy syn, Claude Koprowski. Po niemieckiej inwazji na Francję Koprowscy udali się do Brazylii. W Rio de Janeiro Irena Koprowska pracowała jako patolog w szpitalu, a Hilary Koprowski początkowo udzielał lekcji gry na fortepianie, czasami dawał koncerty, a później powrócił do pracy naukowej. Badania naukowe rozpoczął już w Warszawie jako asystent w Katedrze Patologii Doświadczalnej Uniwersytetu Warszawskiego. Badania kontynuował przez całe dalsze życie, pracując od 1939 r. poza Polską, początkowo w Brazylii, a następnie w Stanach Zjednoczonych. Uzyskał doktorat nauk przyrodniczych (Doctor of Science) w Widener College, Chester, Pennsylvania (Stany Zjednoczone) oraz doktorat nauk humanistycznych (Doctor of Humane Letters) w Holy Family College, Philadelphia, Pennsylvania (Stany Zjednoczone).

Hilary Koprowski prowadził badania w Rio de Janeiro (Yellow Fever Research Service, Rockefeller Foundation and Ministry of Education, Rio de Janeiro), gdzie zajmował się wirusem żółtej gorączki. Od 1944 r. pracował w Stanach Zjednoczonych. Początkowo był asystentem w Zespole Badań Wirusologicznych i Rikcyjologicznych (Section of Viral and Rickettsial Research) w Laboratorium Lederle w Pearl River w stanie Nowy Jork (Lederle Laboratories, American Cyanamid Company, Pearl River, New York). Tam został zastępcą dyrektora tego ośrodka, aby następnie przenieść się do Filadelfii. Z tym miastem związał swoje dalsze życie. Był profesorem i dyrektorem Instytutu Anatomii i Biologii im. Wistara (The Wistar Institute of Anatomy and Biology, Philadelphia, Pennsylvania), profesorem mikrobiologii i immunologii Uniwersytetu Pensylwanii w Filadelfii (University of Pennsylvania, Philadelphia, Pennsylvania), dyrektorem Centrum Neurowirologii i Biotechnologii (Director, Center of Neurovirology and Biotechnology Foundation Laboratories) Uniwersytetu Tomasza Jeffersona w Filadelfii (Thomas Jefferson University, Philadelphia, Pennsylvania) oraz prezydentem Fundacji Biotechnologii (Biotechnology Foundation, Inc., Philadelphia, Pennsylvania).

Największym odkryciem medycznym Hilarego Koprowskiego było uzyskanie atenuowanego wirusa nagminnego paraliżu dziecięcego, czyli choroby Heinego i Mediny (*poliomyelitis*). Po wielu próbach udało mu się znaleźć zwierzę laboratoryjne (szczur bawełniany), które w warunkach naturalnych jest odporne na zakażenie wirusem, i od którego po zakażeniu drogą iniekcji i pasażu przez kilka osobników można uzyskać żywy wirus o znacznie osłabionej wirulencji i tym samym nadający się do wyprodukowania szczepionki. Była to droga uzyskania wirusa analogiczna do historycznie pierwszej metody Ludwika Pasteura, który uzyskał podobnie atenuowanego wirusa wścieklizny (*virus fix*) w laboratoryjnej odmianie królików. Wyprodukowana przez Hilarego Koprowskiego szczepionka miała dogodną formę doustną, tym samym naśladując naturalną drogę zakażenia wirusem nagminnego porażenia dziecięcego. Zgodnie ze starą tradycją uczonej i jego współpracownicy najpierw sami zażyli szczepionkę. Szczepionka po raz pierwszy została podana 27 lutego 1950 r., a pierwsze masowe szczepienia odbyły się w 1958 r. w Kongo (ówczesnej

Fot. 1. Poznań 13 marca 2009 r. Hilary Koprowski wpisuje się do książki pamiątkowej Eugeniusza J. Kucharza.

kolonii belgijskiej), gdyż władze belgijskie były zaniepokojone doniesieniami o coraz częstszym występowaniu choroby w regionie granicy rwandyjsko-kongijskiej. W ciągu półtora miesiąca szczepionkę drogą doustną otrzymało ponad 250 tysięcy dzieci. Szczepionka okazała się bardzo skuteczna i bezpieczna, co spowodowało jej wprowadzenie do powszechnego użycia.

Profesor Hilary Koprowski przez całe życie czuł się Polakiem, pracującym jedynie naukowo za granicą, i stale wyrażał swoje poczucie polskości. Porażenie dziecięce było zagrożeniem epidemicznym w Polsce. Przed wprowadzeniem szczepień rocznie chorowało w Polsce około 6 tysięcy dzieci, część z nich umierała, a praktycznie wszystkie, które przeżyły, pozostawały kalekami. Profesor Hilary Koprowski dzięki swoim kontaktom uzyskał dziewięć milionów dawek szczepionki, które następnie przekazano Polsce, a przy współpracy profesora Feliksa Przesmyckiego – dyrektora Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie – udało się przeprowadzić masowe szczepienia dzieci jesienią 1959 r. Mimo rozpoczęcia szczepień pod koniec roku, w ich wyniku już w roku 1959 zanotowano nieco ponad 1000 nowych zachorowań, a w 1963 r. liczba nowych zachorowań zmniejszyła się do 30 przypadków. Wkrótce pozwoliło to na całkowitą eradykację zakażenia w Polsce.

Inne badania naukowe prowadzone przez profesora Hilarego Koprowskiego również trwale wpisały się w dorobek medycyny światowej. Był pierwszym, który uzyskał przeciwciała monoklonalne stosowane w diagnostyce i terapii nowotworów oraz niektórych chorób zakaźnych, a od 1990 r. prowadził prace nad uzyskaniem szczepionek będących składową roślin. Pozostawił 875 prac naukowych.

Hilary Koprowski był utalentowanym muzykiem. Pozostawił dość dużo własnych kompozycji, jest także autorem książek. Zmarł w Filadelfii 11 kwietnia 2013 r. Oprócz wspomnianego starszego syna – Claude'a Koprowskiego (emerytowanego lekarza) – pozostawił młodszego syna Christophera Koprowskiego (urodzonego w 1951 r.), który kieruje oddziałem radioterapii onkologicznej w Christiana Hospital w Newark (Delaware, USA).

Życie profesora Hilarego Koprowskiego nie było wolne od stresów. W 1992 r. na łamach nieco skandalizującego czasopisma „The Rolling Stones” został całkowicie bezpodstawnie oskarżony o rozpowszechnianie zespołu nabytego niedoboru odporności (AIDS) przez wprowadzenie w Afryce szczepień przeciwko wirusowi porażenia dziecięcego. To bezsensowne oskarżenie zostało w pełni obalone przez naukowców. Ochrona patentowa szczepionki przypadła Albertowi Sabinowi, który używał wirusa otrzymanego przez Hilarego Koprowskiego i który wielokrotnie publicznie wskazywał na priorytet odkrycia Koprowskiego, oraz Jonasowi Salkowi, który zastosował nieżywe wirusy, podawane parenteralnie, co było nie tylko trudniejsze do stosowania, lecz także wymagało ponawiania szczepień. Wydaje się, że niektórzy ówczesni decydenci nie mogli pogodzić się z faktem, że przetomowe odkrycie (i wynikające z tego zyski) mogą przypaść obcokrajowcowi, którego nawet nazwisko jest trudne do wymówienia.

Wiele o życiu Profesora Hilarego Koprowskiego mówią jego książki. W Polsce ukazała się autobiograficzna książka „Wygrać każdy dzień”, powstała przy współpracy Agaty Tuszyńskiej (w 1996 r.), a w Stanach Zjednoczonych praca Rogera Vaughana „Listen to the Music. The Life of Hilary Koprowski” (w 1999 r.). Została ona udostępniona czytelnikom polskim pod tytułem „Takty i fakty”. Wspomnienia małżonki Profesora Ireny Koprowskiej również zostały wydane w języku polskim.

Profesora Hilarego Koprowskiego miałem okazję spotkać tylko raz w życiu. Było to w 2009 r., kiedy był gościem honorowym konferencji Top Medical Trends w Poznaniu. Mimo sędziwego wieku Profesor wygłosił interesujący wykład o pracach, które prowadził w ostatnich latach nad wytworzeniem szczepionek będących składową genomu niektórych warzyw. Tym samym spożywanie tych warzyw byłoby naturalną drogą stopniowego wytwarzania odporności. Profesor Hilary Koprowski wygłosił wykład w pełni poprawnie po polsku, mimo iż – jak sam przepraszał słuchaczy – nie posługuje się językiem polskim na co dzień. Po wykładzie rozmawiałem przez chwilę z Profesorem. Był otwarty i życzliwy, mówiąc o problemach medycznych, stawał się młodym, pełnym entuzjazmu badaczem, co świadczyło nie tylko o jego jasności umysłu, ale też wskazywało na pasję badawczą cechującą genialne umysły. Powiedziałem Profesorowi o tym, że należałem do pierwszego pokolenia polskich dzieci, które otrzymały szczepionkę, co dobrze pamiętam, tak jak pamiętam problem epidemicznego występowania choroby oraz wysiłki moich rodziców, żebym uniknął zakażenia, co na szczęście się udało.

Pożegnaliśmy wielkiego Polaka, wybitnego lekarza, a przede wszystkim Człowieka o wielkim umyśle i sercu.

Eugeniusz Józef Kucharz